

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XVII-ik évf.

Julius, Augustus. 1882.

4-ik füzet.

AZ UNITARIUS KERESZTÉNYSÉG MEGTARTÁSA.*)

2. Thes. 2. 15. „Tartsátok meg a nektek adatott, tudományt.“

Az apostol szavai, melyeket a szent igében felolvasni hallottatok, intő buzdító szózatok! a Thessalonikabeliekhez, hogy tartsátok meg a nektek adatott tudományt. Meg kell vallanom, sokáig töprengtem a fölött, a hogy föl lettem szólítva egy ily nagy és nevezetes ünnepély tartása mellett prédikálni Isten igéjét, hogy minő szavakban szólhatnak legáltalában az Urnak gyülekezetéhez. Elmerülve szemléltem a Horeb csipkebokrának lángvetéseit, melyek a héber szentiratokban előttem világoltak; majd lelkem a pusztába szállott, s figyelve hallgattam az örökélet vizének csöndes susogását. A próféták bátor igéi hangzottak füleimbe, majd a hegyi beszéd mennyei zenéje vonzott örök szépségeivel, — majd az apostolok magasztos tanításai csendültek föl igéért esdő lelkemben. S e váltakozó megjelenései közt a régmúlt igéinek, a mint az igeharczban az egyik gondolat a másikat űzte a jelenkor vallási és erkölcsi állapotával kapcsolatosan, a szél fűtt és ama tiszta hangokat hozta fülembbe, melyeket Pál apostol e szavakban intézett a Thessalonikabeliekhez: „Tartsátok meg a nektek adatott tudományt!“ „A szél fú, de nem tudjuk, hogy honnét jó és hová megy.“ Hogy csakugyan az Urnak szele, szent ihlete fuvalt-e lelkembe, és az Ur szelleme fog-e általam ez órában, habár gyöngé. erőtelen hangokon ti hozzátok szólani, én azt nem tudom, sem azt, hogy a szél hová megy, hogy fogja-e az bennetek építeni Isten országát, erősíteni a hitet, növelni a buzgóságot, — nem tudom, fog-e lelkesedésre, szent hevületre gyújtani valástok iránt: de az apostollal mégis csak így szólok hozzátok: „Tartsátok meg a nektek adatott tudományt!“ S csakugyan úgy vélem, kk! hogy ez apostoli intelem a mi viszonyaink között is jogosult és időszerű. A Thessalonikabeliek ingadoztak, közülök sokan hűtelenek lettek a keresztény hithez, másokon ama lágy melegség vett erőt, melyről Pál a Laodiceabelieknek azt írta, mivel sem hideg, sem meleg nem vagy, kiokádlat. S ha tekintem, kk! korunk véleményhul-

*) Mondatott Nagy-Ajtán, a jul. 30-iki vasárnapon, a mikor ott a Krizaelemléktábla leleplezési ünnepélye tartatott.

lámzását; ha tekintem a gondolkodás ama változó iránymenetét, mely most föllebbenve, hatalmas szárnyakon ég felé emelkedik, majd meg anyagiás önző nézetekkel a világ jövedelmes, széles országútját járja magasabb szellemi czélok nélkül, és látom a gondolkodó főeknek is ingatagságát, s e nézetbeli ide s tova hányatásnak népünkre való kihatását is, a midőn kételkedve kérdezik: hogy vajjon a császárnak, vagy az Istennek fizessenek-e adót? — a midőn látom, hogy ama zászló, melyre „Egy az Isten“ van fölírva, népünk kezében, a helyett, hogy dicsően föllobogtatva, mind magasabbra emelkednék, nem egy helyütt lefelé hajlik; a midőn látom a közönyt, a vallás iránti lágy melegséget és a részvétlenséget az egyház dolgaiban, az unitárius hívek, a mi hiveink közt is aggasztó mérvben terjedni; látom szent vallásomat, egyházunkat épen saját hiveinek ingadozó magatartása által veszélyeztetve: bizony, kk! úgy hiszem, méltán vehetem ajkaimra emez intő, buzdító szavakat: „Tartsátok meg a nektek adatott tudományt!“ — vagy más szavakkal: Tartsátok meg az unitárius keresztény vallást, álljatok meg, legyetek állhatatosak az unitárius kereszténységben.

Igen! kk! nekünk meg kell tartanunk a mi szent vallásunkat, fönn kell tartanunk az unitárius kereszténységet enlelkünk és embertársaink boldogítására, és hogy a mi hitünkben állhatatosan, tántorgás nélkül megmaradjunk, erre buzdíthat minket mind a múlt, mind a jelen, mind a jövő egyaránt.

Meg kell tartanunk az unitárius vallást, először is azért, mert annak történelmi múltja van, mely buzdít, lelkesít.

Mindnyájan tudjuk, kk! hogy valaminek értéke, becse megítélésénél a múlt mily fontos szerepet játszik. Ez a föld, a melyen laktok, s melyet hős Attila fiai karddal és vérrel szereztek, s elődeitek dicső vitézsége az évszázak ádáz viharai közt annyi ellenségtől bámulatosan megvédett és épségben ti reátok hagyott, drága és kedves minden székely honfi előtt, mert e földnek múltja van. Intézményeiteket nagyra becsültétek mindig, mert szabadságotok hosszú évszázak drága fejleménye. Egy dicső múlt földet, intézményt, vagy elvet, legyen az politikai vagy egyházi, jogi avagy vallási elv, mindig tiszteltté tesz; egy dicső múlt a földnek szentséget, az intézménynek tekintélyt, az elvnek hatalmat, varázserőt kölcsönöz. Még akkor is, hogy ha a múlt nem mind fényt és dicsőséget sugároz, hanem távoli útjain sötét pontok, vérnyomok feketélnek, ragaszkodást kell hogy keltsen mindaz iránt, mit a jelenre, nagy csatákat viva, nehéz küzdelemmel átszállított. Ezért a multra hivatkozás ha-

zát vagy egyházat, alkotmányt vagy vallást illetőleg. De hogy ha hazátok, politikai intézményeitek, szabadságotok multjára hivatkoztok, vallásotokra nézve is ugyanazt tehetitek. S hogyha más vallások és egyházak fényes nagy multtal dicsekednek, az unitárius vallásnak és egyháznak is meg van a maga multja.

És minő mult! Az unitárius kereszténység nem a mai nap, vagy a tegnap szülötte. Ama szellemsugarak, melyekből az unitárius kereszténység napja világol, amaz eszmei szálak, — az Isten egysége, végtelen szeretete, jósága minden ember iránt, s Jézus Krisztus legtökéletesebb embervolta és az ember tehetsége a végtelen tökéletesedésre — melyekből az unitárius hitnézet fonva van, nem a mi időnkben s nem is az utóbbi három évszázban találják multjokat. — Azok a keresztény évszázak messziségébe nyulnak föl, eredetükben az első keresztény idő verőfényes magaslataira vezetnek vissza. Igen, a történelem emlékezetünket felül viszi Priestleyn, felül Dávid Ferenczen és a Socinokon, felül az egyházon, melyben az unitárius tan a hitujítás nagy évszázában határozottabb kifejezést nyert, testületi alakot öltött és a niceai hitvallón, Ariuson és Samosatai Pálon, az antiochiai püspökön, az első keresztény gyülekezeteken és az apostolokon keresztül magához a Mesterhez, Jézushoz vezet, a kinek egész élete az istenegységi eszmének volt a legtökéletesebb nyilvánulása.

Ime, a ti vallásotok oly régi, mint maga a kereszténység. És nézzétek amaz erkölcsi erőt, mely multjához fűződik, s mely csodálttá, bámulatossá teheti azt szemeitek előtt. Az erkölcsi nagyság, melyet az unitárius tan vallói felmutatnak, méltó magas színvonalon áll az általuk hirdetett fenséges eszmékkal. Az akaraterő, az önfeláldozó bátorság épen oly csodás hatalmu tényekben nyilatkozik, mint a mily bámulatós a vallási gondolat magasztos szabad röptében. És hogyha a hiteszme szárnyalásában az egeket érinti, a menny dicsőségeig emelkedik, ott látjátok a máglyák izzó lángjai közt, a hitvallók arczán az égi megdicsőülést, az égi fényt eláradva. Az unitárius kereszténység multjában meg van mindaz, mi a tannak benső hatalmas erejét mutatja, a mi egy tant külső nyilatkozásaiban jövődő idők előtt nagygyá, dicsővé tehet. Az unitárius kereszténységnek meg van a maga szenvedés-története, az maga egy hosszú szenvedés-történelem, mely igazságszolgáltatásért még mindig az élő Istenhez kiált; az unitárius kereszténység mártyrokra és szentekre tekinthet vissza, kik nagyobbak és halhatatlanabbak mint sokan azok közül, kik a római szent sereget alkotják. Nézzétek ama nagy és dicső alakokat: *Servethet*, kit a genfi szigor az Isten egysége tántorithatlan

vallásáért máglyára hurezolt; Dávid Ferenczet, ki a Krisztus nem imádásáért sötét börtönben szenvedett martyr-halált; és nézzétek ama névtelen nagyokat, nőket és férfiakat, a mult három évszáz alatt, kiknek ismeretlen, elrejtett szenvedése, hősiessége unitárius vallást és egyházat hagyott hátra üdvül, boldogításul ti nektek és maradékaitoknak.

És hogyha hazátok multja dicső képben tárul fel előttetek, s eritekben gyorsitva lüktet a vér szabadsághőseitek, szabad hazátok és szabad intézményeitek nagy alkotóinak emlékezetén, és a mult hagyományait, szabad eszméit és énekeit nemzedékről-nemzedékre lelkesülve adjátok és zengitek, s hogyha máshitü testvéreitek egy hosszú mult által indittatnak a vallásuk iránt való meleg ragaszkodásra: ti mögöttök is unitárius székelly afiai! vallásilag is egy nagy és dicső mult áll örökítve hősi tettekkel, pecsételve pirosló vérrel, bevilágítva szabadszelleme, magasztos eszmékkel. Az unitárius kereszténységet megtartani, szent vallásunkért lelkesülni, s az unitárius igét szájról-szájra ihletve adni és zengeni — ez az, mire minket a mult buzdithat.

De erre buzdithat, kk! a jelen is. A multért csupán nem kérnélek, nem intenélek a nektek adatott tudomány megtartására. Mert bármily fényes és dicsőségteljes legyen is valamely eszmének, vagy intézménynek a multja, bármily szép és emlékezetes tények csatolóddjanak is annak a letúnt évszázak nemzedékeire gyakorolt hatalmas befolyásához — tisztelni kell ugyan, mert a nemes, önzetlen cselekvés, az erkölcsi fenség, melyre eszme bir, melyet eszme szül, mindig és mindenütt tiszteletet parancsol, — de nem következés, hogy az a jelenre is alkalmas, a jelenben is meg kell azt tartani. Az eszmék hatalma, az intézmények tartóssága sokszor csak bizonyos időre szól. Egy-egy nagy eszme, mely az emberiséget évszázakig tartotta mozgásban, irányozta cselekvési rugóit, lelkesítette szellemét, időmultán hatálytalannak bizonyul; az intézmények élete ugyanabban az alakban még rövidebb ideig tartó. A katholicismus, ez a leggazdagabb, leghatalmasabb multú hitbirodalom mindazok között, melyek léteznek, mely meghódította a kereszténységnek barbár Európát, s feltétlenül, korlátlan hatalommal uralkodott a középkor egész kereszténységén, ma befolyást vesztett fejedelemség. — S a protestantismus nem egy formája, mely régebb ezereknek volt az üdvre hitszövétnék, ma kiégett halvány világosság. Tartoznátok csak oly valláshoz, oly hitfelekezethez, melynek vallási eszméi tartalmukat, hatalmukat már a multban kimerítették, nem emelném föl szómat a

nektek adatott tudomány megtartására. De a jelenkor szellemi nagy mozgalmában épen az idők jeleit látom az unitárius kereszténységre. A jelen a múlt eszméinek, alkotásainak próbája és nekem úgy tetszik, hogy az unitárius hit, az unitárius vallás nemcsak hogy állja a tűzpróbát, hanem tisztultabb fényben, szebb alakban tündöklök elé, mint valaha. A természettudományok előhaladása korunkban sok régi nézetet romba döntött; vallási elvre is sokra nyomta rá a hihetlenség bélyegét. De a midőn látom, hogy a 19-ik évszázad szellemi vívmányai, történelmi és természettudományi ismeretvilága nemhogy megsemmisitené hiteseinket, hanem példásan szolgáltató igazságot ama tanok mellett, melyeket hajdan az érdek és szűkkörü felfogás kiátkozott, eretnekített; a midőn látom, hogy a természettudományok minden vívmánya, új csillagzatok, új világok felfedezése csakis egy örökkévaló oszthatatlan szellemi hatalomról beszélnek, s a bölcselmi gondolkodás vizsgálódásában egy örök szellemben éri el tetőpontját, s az embernek alaposabb ismerete az élettani kísérletek s a lélektanímélyebb tanulmányozások által az unitárius nézetet világítja meg az ember erkölcsi természetéről; midőn látom ama hitnézeti változásokat, melyeket más egyházakban épen a tudomány hatása idézett elő; — látom, hogy a kik egykor Jézusban az Istent szállították az emberi testbe, ma a józanabb bírálat világánál az emberi szellem fölemelkedését szemlélik az isteniig, s velünk együtt nem az égből alászállott isten-embert, hanem az édig emelkedett emberi nagyságot, az isteni embert csodálják; — látom, hogy elenségeink barátainkká válnak, üldözö Saulaink buzgó apostolainkká, a kik egykor átkoztak, ma dicsőítnek, a kik kárhoztattak, magasztalnak, s testvéri szeretettel melegen ölelnek keblükre: lelkeim végtelen örömmel telik el ama isteni ihlet, erő és igazság felett, melyet e jelenségek szerint az unitárius valláserkölcsei eszmék félreismerhetetlenül hordanak magukban.

Magát az unitárius kereszténységet nagy nevek, költők, tudósok, államférfiak nevei ékesítik. Egyházunkon kívül bátor szellemű férfiak a kereszténység emez alakjáért szállanak sikra a hitharczokban. A mai kor miveltségének, hol ez a lélekben összhangzatosan érvényesül, úgy látszik, a vallásban mindenütt az unitárius hitnézet az eredménye. A vallási gondolkodás ma általán, nevezetessék bármilyen néven, lényegében az unitárius irány felé látszik tartani. Az ugynevezett liberális, vagy szabadelvű vallási mozgalmak, melyekről hallok, vagy olvastok, mind az egység-hívó, az unitárius kereszténység mozgalmái. És a midőn halljátok a ti vallásotok ilyen terjedését,

eléhaladását, midőn halljátok, hogy az mind nagyobb, szélesebb tért ölel be a hitmezején, midőn halljátok újabb és újabb diadalait épen a tudomány vívmányaitól elésegítve, és hogy annak légköre mind egyetemesebben fogja át, faj és nemzetiség különbség nélkül, az emberi lelkeket, egyesíti a sziveket: mindezek a jelenségei korunknak, párosulva a mult dicső emlékeivel, mi egyéb, mint az idők intő jele, mi egyéb, mint hatalmas buzdítás az unitárius kereszténység legrégebb élő egyházához, hiveihez eme hitet állhatatosan megtartani, eme vallási eszméket szent örömezők közt vallani.

Igy a jelen, kk!

És a jövő? Merithetünk-e mi buzdítást hitünkre nézve a láthatatlan jövőből is? Ha látnoki tehetséggel volnánk felruházva, lelkünk előre festhetné ama titokteljes képet, melyet a jövő vallási arculatja fog felölteni. De ha nem is érzem a prófétai szellem eláradását lelkem fölött, annyit érzek, hogy a kik biznak és remélnek, azok mindig prófétálhatnak. Ha nem biznám az unitárius kereszténység jövőjében, a dicső mult és fényes jelen mellett sem igyekeznék a mellett kitartásra birni. Ha azt kellene tudnom, hogy az tetőpontot érve, hivatását betöltötte, s most a visszaesés kora következik, a csöndes lemondásban keresnék kibékülést, elnémulna szám, hallgatnék, s az Ur szöllőjét oda hagyva, sietnék én is a földi ekeszarvra vetni kezeimet. De én teljes bizalommal vagyok annak jövője iránt. Hogy mi leend a jövő, jóllehet tisztán nem láthatjuk, de ép a jelen alapján, melyen a jövő tovább épül, legalább egyes körvonalokat előre vethetnek lelki szemeink a történendőkről, és mi bizonyos kilátásokat alkothatunk a jövőre nézve.

És e kilátások lelkem előtt a legbiztatóbb színben rajzolódnak. Én úgy látom, hogy az unitárius kereszténységnek a jelenben tett előhaladása a jövőben csak növekedni fog. Lelkem azt sejti, hogy ama vallási eszmékre, melyeket az unitárius kereszténység a Jézus által tett örök isteni kijelentésből olvasott ki és fog kiolvasni ezután, a jövőben egy nagy egyetemes aratás vár. A jövő gondolatirányainak alakulásait nem láthatom be, nem tudom, hogy a tudományos vizsgálódások az emberi szellemet merre fogják hajlítani, de egy sejtelem azt sugja nekem, hogy minél inkább fog gazdagodni az emberiség ismeretmennyisége: annál erősebb trón épül az emberi lelkekben az oszthatatlan Egység hitének, és minél tágasabb kört nyere a mivelődés: annál szélesebb leend az istenegységi hiteszme birodalma is.

S ha meggondolom az unitarismusnak a jövő tisztább világá-

nál való emez egyetemesebb terjedését; ha meggondolom, mint fognak mindenütt lehullani emelkedő hatalma alatt a vallás lényegéről kiharcolt formák, összerontatni az emberi hozzáátételek, ledöntetni a középkori, külső nagyhatalomra czélzó, túlélt egyházi alkotások; ha meggondolom, mint fog a kereszténységből kiszorítottatni a pogányság szelleme, mint fognak a Mária-istenek és a sereg aprószentek a régi római házi istenek mulandó sorsára jutni, mint fognak megsemmisülni a durva, testies tanok, Krisztus testének s vérének éldelése, — mint szégyenül meg az idegen érdem csalárd árulása a bűnös ember idvezítésére, mint fog az egyház csalhatatlan feje a Jézus Krisztus utolsó szolgája lenni; ha meggondolom, hogy a kegyelmi kiválasztás és más tanok, az első hitujítók idejéből, mint jutnak a megillető helyre, a történelmi emlékek közé; ha meggondolom, hogy így Jézus tiszta kereszténysége mint fogja uralmát elnyerni az egész keresztény világ felett, mint fognak az ő vallási tiszta elvei a hit egén vezérfényül világolni az emberiség millióinak, mint fog az evangelium tiszta bora lelki eledelül szolgálni a tökéletesedés pályáján az egymásután jövő nemzedékeknek, és mint fog az örökké való, oszthatatlan egy Isten dicsősége prédikáltatni mind végiglen keresztül az idők végtelen során: a jövőnek eme biztató kilátásai indíthatnak-e egyébre: mint a nekünk adatott tudományt állhatatosan megtartani, és vallani szent hitünket áhitattal, vallani szívvél, vallani lélekkel.

Igen, kk! tartsátok meg a nektek adatott tudományt, tartsátok meg vallástokat, egy dicső mult, fényes jelen és kilátásteljes jövő buzdít erre titeket, mindnyájunkat. Tartsátok meg az igazságért, mely benne rejlik, a világosságért, szabadszellemeért, mely mind multjának, mind jelenének, mind jövőjének örök, vesztetlen alapját alkotja. Legyetek állhatosak, így int az ő szelleme is, kinek emlékére most a nemzeti hálás kegyelet ünnepet szentel, a kinek lelkében a mult erényei, a jelen széles ismeretvilága és a jövő messzenéző prófétai reményei egyesülve tükröződtek. Az ő geniusa, hitmélysége, kimagasló keresztény jelleme, szent hitélete, szelid hősiessége a tisztább keresztényelvek diadalra juttatásában és az unitárius kereszténység más geniusai, vezérszellemei mind így intenek: legyetek állhatatosak. Maga Jézus, az örök világosság, az örök halhatatlan vallási nagy szellem, ő is így buzdít: legyetek állhatatosak, legyetek kitartók a tiszta keresztény igazságok mellett, és biztatok: mert „az igazság meggyőzi a világot.“

PÉTERFI DÉNES.